

УДК 336.77: 368.021

С. В. ДІДУР

В. Д. БІГДАШ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 1(36), с. 89–95

Розвиток банківської системи та ринків небанківських фінансових установ має спільні та різні тенденції. Аналіз їх діяльності впродовж 2007–2012 рр. відображає наслідки фінансової кризи 2008 р. Найвагоміші складові фінансового сектору економіки – банківська система та страховий ринок – потерпають істотного впливу з боку глобальних фінансових ринків.

Різноманітні аспекти формування капіталу комерційних банків досліджено в роботах ряду вітчизняних та зарубіжних фахівців, зокрема М. Д. Алексеєнка, З. М. Васильченко, О. Д. Вовчак, В. М. Гейця, А. А. Гриценка, О. В. Дзюблюка, О. Д. Заруби, Б. С. Івасіва, А. С. Крикля, О. І. Лаврушина, Б. Л. Луціва, І. О. Лютого, В. І. Міщенко, В. В. Мартиненко, А. М. Мороза, С. В. Науменкової, Г. С. Панова, Л. О. Примостки, О. А. Пересади, М. І. Савлука, В. М. Усоскіна, Ф. Мишкіна, П. Роуза, Д. Сінкі й Тімоті У. Коха та ін.

Аналіз останніх досліджень також показує високу активність вивчення проблеми взаємодії банків та страхових компаній як з боку зарубіжних фахівців, так і вітчизняних дослідників. З цієї проблеми в Україні проводяться постійні наукові дослідження, зокрема, видано монографію А. М. Єрмашенко, що розкриває сутність цього напрямку [1], розро-

бляється теоретична концепція класифікації банківсько-страхової взаємодії [2]. На вітчизняному інтернет-порталі forINSURER.com подано більше 200 статей та виділено окремий інтернет-ресурс “Bancassurance”. На сайтах страхових компаній та банків подається перелік партнерів – банків або страхових компаній, відповідно. На нашу думку, у проведених дослідженнях надаються загальні положення щодо розвитку взаємодії банків та інших фінансових компаній, але недостатньо розглянуті ключові аспекти управління за такої взаємодії та їх пріоритетні напрями.

Проаналізуємо вітчизняні банківські системи та фінансові ринки щодо перспектив розвитку їх взаємодії, та визначимо завдання в управлінні при їх взаємодії.

Для цього під час дослідження здійснювались:

- аналіз тенденцій банківського сектору України;
- аналіз тенденцій розвитку вітчизняних фінансових ринків;
- пропозиція заходів поліпшення управління при взаємодії банків та страхових компаній в умовах вітчизняної економіки.

Як зазначається більшістю дослідників, до початку світової фінансової кризи фінансовий сектор України розвивався доволі динамічно — зростала кількість банків, небанківських фінансових установ, вартість активів, попит на послуги з боку споживачів.

Прояв світової фінансової кризи в Україні в кінці 2008 р. спричинив негативний вплив на український фінансовий сектор. До основних чинників впливу на небанківський сектор належать: погіршення якості банківських

активів, значна девальвація гривні, негативні зміни у структурі платіжного балансу та експорту України, а також зниження рівня зовнішніх запозичень. Серед чинників, які протягом останніх років мали негативний вплив на небанківський фінансовий сектор в Україні, варто відзначити (згідно з [3–6]) такі: замороження банківських депозитів учасників фінансового ринку у проблемних банках та зниження ринкової вартості фінансових інструментів, зокрема тих, які утримувалися страховими компаніями і недержавними пенсійними фондами, що, в результаті, вплинуло на прибутковість цих установ та рівень їх резервів, сформованих ними для покриття майбутніх виплат своїм клієнтам. Проаналізуємо складові фінансового сектору (табл. 1, 2).

Активи небанківських фінансових установ (НФУ) все ще залишаються незначними

Таблиця 1

Активи фінансових установ на кінець 2007–2011 рр.

	2007		2008		2009		2010		2011	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Загальні активи небанківських фінансових установ	41 995,6	100	61 668,1	100	62 848	100	69 855,5	100	72 739,5	100
Страхові компанії	32 213,0	77	41 930,5	68	41 970,1	67	45 234,6	65	48 122,7	66
Кредитні спілки	6 064,9	14	6 064,9	10	4 218,0	7	3 432,2	5	2 386,5	3
Фінансові компанії	–		6 011,8	10	7 578,5	12	10 226,9	15	10 226,9	14
Юридичні особи публічного права	1 931,0	5	3 269,9	5	4 513,2	7	6 430,4	9	5 509,1	8
Інші кредитні установи	1 138,0	3	3 253,5	5	3 092,1	5	2 498,9	4	3 903,6	5
Недержавні пенсійні фонди	281,0	1	612,2	1	857,9	1	1 144,3	2	1 386,9	2
Ломбарди	367,7	0,01	525,3	0,90	618,9	0,9	888,2	0,90	1 203,8	0,9
Активи небанківських фінансових установ у фінансовій системі	41 995,6	6,4	61 668,1	6,0	62 848,7	5,9	69 855,5	6,0	72 739,5	5,7
Активи банків	619 004,0	93,6	973 332,0	94,0	1 001 626	94,1	1 090 248,0	94,0	1 211 540,0	94,3
Разом активів	660 999,6	100	1 035 000	100	1 064 474	100	1 160 103	100	1 284 279,5	100

порівняно з активами комерційних банків. Упродовж п'яти років частка активів банків залишається на рівні 94 % від загальної суми активів. Так, разом активи комерційних банків та небанківських фінансових установ станом на 31 грудня 2011 р. становили 1 284,28 млрд грн, у тому числі банків – 1211,54 млрд грн (94,3 %), НФУ – 72,74 млрд грн (5,7 %).

Розмір активів НФУ упродовж періоду 2007–2011 рр. мав тенденцію росту порівняно з 2008 р. При цьому впродовж п'яти років відбулася зміна частки активів кредитних спілок – вона скоротилася з 14 % до 3 %. У цілому структура активів НФУ залишається майже незмінною – лідером у розмірах

активів є страхові компанії. Так, станом на 31 грудня 2011 р. їх частка становила 66 %. Обсяг фінансових послуг показує також лідерство страхових компаній серед небанківських фінансових послуг (табл. 2).

Більш детально проаналізуємо діяльність страхового ринку як лідера небанківських фінансових установ та банківської системи. Основні тенденції розвитку страхового ринку подані на рис. 1.

Аналіз діяльності страховиків показує високу динаміку розвитку 2007–2008 рр. (від 20 до 40 % приросту показників), значне падіння страхової діяльності у 2009 р. (спад до 20 % зі зменшення страхових премій).

Таблиця 2

Обсяги фінансових послуг у 2007–2011 рр.

За видами установ (показники на кінець періоду)	2007 (млн грн)	2008 (млн грн)	2009 (млн грн)	2010 (млн грн)	2011 (млн грн)	2 кв. 2012 (млн грн)
<i>Страхові компанії</i> – надходження валових страхових премій	18 008,20	24 008,60	20 442,10	23 081,70	22 693,50	9 581,90
<i>Кредитні спілки</i> – видані кредити	4 512,30	5 572,80	3 909,10	3 349,50	2 237,40	2 404,80
– внески на депозитні рахунки	3 451,20	3 951,10	2 959,30	1 945,00	1 185,50	1 242,10
<i>Фінансові компанії</i> – обсяг послуг	33 880,3	19 610,10	24 236,60	29 303,80	26 466,80	16 348,00
<i>Юридичні особи публічного права</i> – видані кредити	18 65,4	2 898,20	2 561,70	2 421,40	3 116,30	2 916,10
<i>Інші кредитні установи</i> – видані кредити	0,00	2 901,00	1 805,40	1 408,40	2 064,90	2 294,00
<i>Недержавні пенсійні фонди</i> – пенсійні внески	234,40	582,90	754,60	925,40	1 102,00	1 197,10
<i>Ломбарди</i> – видані кредити під заставу	1 404,30	2 126,80	3 505,00	5 503,10	2 149,40	2 179,50
<i>Разом обсяг послуг фінансових ринків</i>	61 490,70	61 651,50	60 173,80	67 938,30	61 015,80	38 163,50
<i>Банківські кредити</i>	426 867,35	734 021,70	723 295,12	732 822,79	801 809,22	802 302,45
<i>Разом обсяг послуг фінансової системи, з них</i>	868 474,50	868 474,50	825 300,80	872 301,30	872 301,30	872 301,30
<i>Банківські послуги</i>	92,9 %	92,9 %	92,7 %	92,2 %	92,2 %	92,2 %
<i>Послуги небанківських фінансових установ</i>	7,1 %	7,1 %	7,3 %	7,8 %	7,8 %	7,8 %

Рис. 1. Темпи розвитку страхових компаній упродовж 2007–2012 рр.

Аналогічна тенденція проявляється у 2011–2012 рр.

Основні тенденції розвитку банківської системи подані на графіку рис. 2.

Аналіз діяльності банків показує також високу динаміку розвитку 2007–2008 рр., при цьому темп приросту значно більший (від 50 до 70 % приросту показників). Значно

менше і падіння показників діяльності — у 2009 р. спад до 10 %, а у поточний період — на рівні нуля.

Для оцінки якості розвитку банківської системи та страхового ринку розглянемо зв'язки показників цих сегментів фінансової системи із інтегрованим показником діяльності вітчизняної економіки — валовим

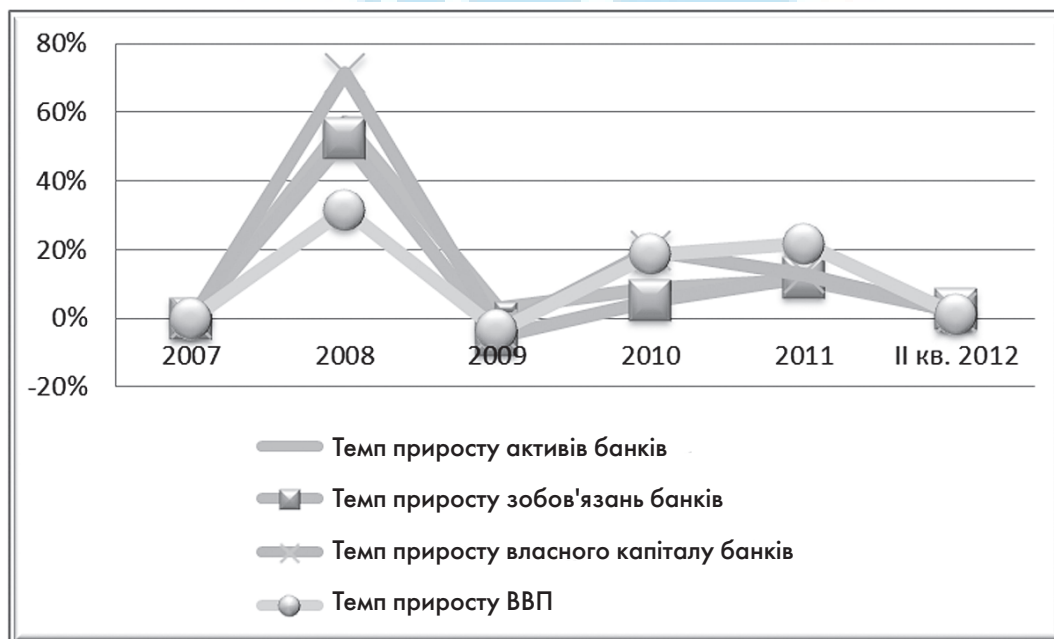

Рис. 2. Темпи розвитку банківської системи впродовж 2007–2012 рр.

Порівняльний аналіз тенденцій діяльності банківської системи та страхового ринку

Показник/роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012 (2 кв)
ВВП (номінальний)	720 731	948 056	913 345	1 082 569	1 316 600	648 747
Темп приросту ВВП	0 %	32 %	- 4 %	19 %	22 %	1 %
Частота валових страхових платежів у ВВП	2,50 %	2,53 %	2,24 %	2,13 %	1,72 %	1,48 %
Частота зобов'язань банків у ВВП	73,5 %	85,1 %	83,8 %	74,3 %	68,3 %	142,5 %
Співвідношення активів страховиків /активи банку	5,2 %	4,3 %	4,2 %	4,1 %	4,0 %	4,0 %
Валові платежі страховиків до зобов'язань банків	3,4 %	3,0 %	2,7 %	2,9 %	2,5 %	1,0 %
Статутний фонд страховиків до власного капіталу банків	15,3 %	11,1 %	12,9 %	10,5 %	9,1 %	8,9 %

внутрішнім продуктом (ВВП) та співвідношення ключових показників діяльності — активів, обсягу фінансових послуг, власного капіталу (табл. 3).

Основні результати аналізу діяльності банківської та страхової системи:

- частка зобов'язань (залучень коштів) банків у ВВП є високою (до 85 % у 2008 р.), але останніми роками також намітилася тенденція до сповільнення темпів росту;
- банківська система показує кращі результати діяльності, ніж страховий ринок — частка страхових премій у ВВП невпинно зменшується (з 2,5 % у 2007 р. до 1,48 % у 2012 р.);
- збільшується розрив в ефективності діяльності страховиків та банків: частка страхових платежів відносно зобов'язань банків за зазначений період зменшилася більш ніж втричі;
- активи страховика порівняно з активами банків мають тенденцію до зменшення (з 5,2 % у 2007 р. до 4 % у 2012 р.),
- неефективно забезпечується фінансова надійність та платоспроможність страхових компаній відносно банків — істотно зменшилося співвідношення статутних фондів страховиків до капіталу банків — більш ніж на 50 %.

При розробці заходів удосконалення доцільно врахувати сучасний стан та прогнози розвитку глобальних фінансових систем. Серед них фахівці Deutsche Bank виокремлюють [7]:

- зростання недовіри до банківських установ, особливо в країнах ЄС;
- побудова нових платіжних систем з використанням нових інформаційних комунікаційних пристроїв — планшетів, смартфонів;
- зростання безготівкових операцій (за період 2001–2010 рр. кількість операцій зросла з 160 млрд шт. до 280 млрд шт.);
- в сучасних умовах лєвова частка безготівкових операцій проходить через банківську систему, але досить високі темпи розвитку інтернет-платежів (за 2009–2013 рр. зростання у 2 рази — до 28 млрд шт.) та мобільних платежів за рахунок телефонів (за 2009–2013 рр. зростання у 5 разів, до 15 млрд шт.). Зростає кількість мобільних, легкодоступних комп'ютерних пристроїв, що витісняють стаціонарні комп'ютери, а Інтернет стає платформою для розвитку бізнесу та економіки;
- банківські національні системи збільшують витрати на утримання банківських установ, технічне переобладнан-

ня та водночас скорочують філіали, оскільки клієнти переходять на онлайн обслуговування. При цьому існує технологічний ризик банківської системи — “не встигнути” за конкурентами — глобальними комп’ютерними компаніями та їх партнерами (Google, Apple, MasterCard, Amazon й оператори мобільного зв’язку). Аналітики Deutsche Bank не відкидають песимістичний прогноз для банків — втрати ключових позицій не тільки у здійсненні платіжних операцій, а й у кредитуванні та депозитних операціях.

На нашу думку, пріоритетними механізмами розвитку банківської та страхової системи в Україні є:

- введення податкових пільг, лізингових та аналогічних контрактів щодо розвитку інновацій, у тому числі сучасних ІТ-систем;
- удосконалення страхового законодавства відповідно до сучасних європейських вимог (директива 2009/138/ЄС та ін.), зокрема, щодо поліпшення управління ризиками страховиків;
- створення гарантійних фондів за видами страхування для підвищення іміджу та надійності страхових компаній;
- розвиток банківсько-страхової інтеграції як моделі взаємовигідного розвитку бізнесу та підвищення фінансової надійності;
- удосконалення спільної операційної та фінансової стратегії. Необхідно здійснити аналіз та розробку відповідних заходів в операційних процесах фронт-, мідл- та бек-офісу як страхової компанії, так і банківської установи;
- розвиток інструментів ризик-менеджменту;
- концепція управління ризиками для страхової компанії має враховувати такі ризики — технічний, операційний, інвестиційний, перестраховування та ін.;
- концепція управління ризиками банку має враховувати такі ризики — кредитний, ліквідності, операційний, а також

відсотковий, валютний та ринковий ризики;

- інструментом аналізу та розробки пропозицій доцільно використати процесний підхід.

Отже, кризові явища продовжують впливати на всі ланки фінансового сектору і результати 2011–2012 рр. показують негативні тенденції. При цьому банківська система показує більш позитивні результати, ніж інші фінансові ринки, зокрема страховий ринок. У цілому всі складові фінансового сектору України мають переходити до більш ефективного використання сучасних інструментів фінансової діяльності, зокрема спільної фінансової діяльності, технологій управління ризиками діяльності, розвитку безготівкових розрахунків за рахунок мобільних комп’ютерних пристроїв тощо.

Література

1. Єрмошенко А. М. Інтеграція страхового сектору з банківською сферою як фактор розвитку національної економіки: Монографія. — Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. — 448 с.
2. Козьменко С., Багмет С. Теоретичне підґрунтя банківсько-страхової інтеграції // Вісн. НБУ. — 2012. — № 2. — С. 22–27.
3. Огляд ринків фінансових послуг та підсумки діяльності небанківських фінансових установ, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснюється Держфінпослуг (за 2010 рік) // Українські ринки фінансових послуг / Ринки фінансових послуг. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>
4. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення у 2007–2011 рр. // Українські ринки фінансових послуг / Ринки фінансових послуг. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>
5. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) у 2007–2011 рр. // Українські ринки фінансових послуг / Ринки фінансових послуг. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>
6. Підсумки діяльності страхових компаній у 2007–2011 рр. // Страховий ринок / Українські ринки фінансових послуг / Ринки фінансових послуг. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dfp.gov.ua>

Проаналізовано розвиток банківської системи України та ринків небанківських фінансових установ упродовж 2007–2012 рр. Здійснено оцінку динаміки показників банківської системи та страхового ринку як лідера ринків небанківських фінансових установ. Порівняльний аналіз банківської системи та страхового ринку вказує на більш позитивні результати діяльності банківської системи. Напрями розвитку банківської системи України мають враховувати тенденції глобальних фінансових ринків щодо створення банківських продуктів на базі сучасних інформаційних технологій — Інтернету, мобільного банкінгу тощо.

Проанализировано развитие банковской системы Украины и рынков небанковских финансовых учреждений в течение 2007–2012 гг. Проведена оценка динамики показателей банковской системы и страхового рынка как лидера рынков небанковских финансовых учреждений. Сравнительный анализ банковской системы и страхового рынка указывает на более положительные результаты деятельности банковской системы. Направления развития банковской системы Украины должны учитывать тенденции глобальных финансовых рынков по созданию банковских продуктов на базе современных информационных технологий — Интернета, мобильного банкинга и т. д.

The development of the banking system of Ukraine and markets NBFIs during 2007–2012. Separately assessed dynamics of indicators of the banking system and the insurance market as a market leader NBFIs. Comparative analysis of the banking system and insurance market indicates more positive results of the banking system. Areas of Ukraine's banking system should take into account trends in global financial markets on the creation of banking products based on modern information technology — the Internet, mobile banking and more.

Надійшла 30 грудня 2012 р.